

Asia: VN/24322/2024

Arviomuistio koskien sääntelyä kehitysyhteistyön järjestämisestä

Kysymykset lausunnonantajalle (arviomuistion luvut suuntaa-antavia)

1. Arviomuistiossa esitetään uuden kehitysyhteistyötä järjestämistä koskevan lain säätämistä ja Laki valtion virastoista ja laitoksista (382/1989, jäljempänä "virastolaki") kumoamista. Virastolain tapaan arviomuistiossa esitetään säädettäväksi viranomaisille kuuluvasta yleistoimivallasta osallistua kehitysyhteistyön toimeenpanoon. Samalla toimivallan soveltamisalaa viranomaisten osalta esitetään yhtenäistettäväksi julkisuuslain 4 §:n kanssa. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen muutosten, mukaan lukien vaikutusten, osalta? (luku 2.1)

Helsingin yliopisto puoltaa esitystä virastolain kumoamisesta ja yleistoimivallan harmonisoimisesta julkisuuslain 4 §:n kanssa kattamaan myös julkisoikeudelliset laitokset ja myös muut korkeakoulut.

Vaikka yliopistot eivät nykyään ole osa valtio-oikeushenkilöä, niillä on huomattavasti kaikille yliopistoille yhteisiä viranomaistehtäviä, ja lisäksi Helsingin yliopistolla on lakisääteisiä ja valtion kanssa sovittuja valtakunnallisia julkisoikeudellisia erityistehtäviä, mm.

- Fysiikan tutkimuslaitos (HIP)
- Ilmakehätieteiden keskus INAR
- Kansalliskirjasto
- Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti Krimo
- Kuluttajatutkimuskeskus
- Luonnontieteellinen keskusmuseo
- Yliopistollinen eläinsairaala
- Seismologian instituutti
- Kemiallisen aseiden kieltosopimuksen instituutti VERIFIN

Sen lisäksi esimerkiksi ulkoministeriöllä ja Helsingin yliopistolla on yhteistyösopimus kehitysyhteistyötä tekevän Oikeusvaltiokeskuksen toiminnasta. Esitys korkeakoulujen

sisällyttämisestä uuden lain soveltamisalaan on korkeakoulujen hoitamien tehtävien ja niiden asiantuntemuksen vuoksi kannatettava.

2. Millaisia näkemyksiä teillä on uuden kehitysyhteistyön järjestämistä koskevan lain ja sitä koskevan IKI-instrumentin soveltamisalaa koskevasta muutoksesta suhteessa korkeakouluihin? Miten korkeakouluja tulisi kohdella suhteessa julkisuuslain 4 §:n viranomaismääritelmään (luku 2.1)

Helsingin yliopisto pitää erittäin tärkeänä, että korkeakoulut otetaan osaksi uuden lain soveltamisalaa.

Useat IKI-hankkeita toteuttaneet valtiolliset toimijat (muiden muassa Luonnonvarakeskus, Geologian tutkimuskeskus ja Ilmatieteen laitos) rinnastuvat asiallisesti edellä mainittuihin erityistehtäviä hoitaviin yliopistojen yksikköihin, mikä puoltaa yhdenmukaista soveltamisalaa lainsäädännössä.

Lisäksi useiden kehittyvien maiden lainsäädännöissä yliopistot ovat viranomaisia tai osa ministeriötä, erityisesti jos koulutusaloilla on merkittäviä julkisoikeudellisia liittymiä (mm. oikeus- tai lääketieteellinen koulutus). Suomalainen IKI-hanketoteuttaja voisi tällaisessa tapauksessa olla joko yliopisto, viranomainen tai yliopiston ja viranomaisen muodostama konsortio.

Yliopiston käsityksen mukaan olisi korkeakoulujen kannalta ongelmallista sitoa uuden lain soveltamisala yksinomaan julkisuuslain 4 §:n mukaiseen viranomaismääritelmään. Julkisuuslakia säädettäessä kaikki yliopistot olivat oikeudellisesti osa valtiota. Nykyisen yliopistolain tultua voimaan yliopistot jaetaan yliopistolain 1 §:n mukaisesti julkisoikeudellisiin laitoksiin (julkisoikeudelliset yliopistot) ja säätiöyliopistoihin, joista jälkimmäisiin sovelletaan myös säätiölakia. Julkisoikeudelliset yliopistot kuuluvat julkisoikeudellisina laitoksina suoraan julkisuuslain soveltamisalaan, mutta säätiöyliopistojen takia yliopistolain 30 §:n 2 momenttiin on otettu julkisuuslain noudattamisesta nimenomainen viittaussäännös. Ammattikorkeakoululain 21 §:n 2 momentissa on vastaava viittaussäännös. Korkeakoulujen julkisten tehtävien kannalta ei ole asianmukaista, että uuden kehitysyhteistyölain soveltaminen niihin riippuisi niiden oikeushenkilömuodosta. Esimerkiksi tiedonhallintalain 3 §:n 1 momentissa on säädetty ” Mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta, sovelletaan myös yliopistolaissa tarkoitettuihin yliopistoihin ja ammattikorkeakoululaissa tarkoitettuihin ammattikorkeakouluihin.” Uuteen lakiin voisi säätää vastaavasti, tai vaihtoehtoisesti että lakia sovelletaan myös toimijoihin, joihin erityislain säännöksen nojalla sovelletaan julkisuuslakia. Vähintään tulisi varmistaa, että säädettävää lakia sovelletaan sekä julkisoikeudellisiin yliopistoihin että säätiöyliopistoihin.

3. Kehitysyhteistyön järjestämistä koskevaan uuteen lakiin esitetään päivitettäväksi IKI-yhteistyötä koskeva maksuperustesäännös. IKI-yhteistyön osalta on tarkoitus yhdenmukaistaa IKI-yhteistyötä koskevia kirjaus- ja kilpailutusnäkökulmia. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen muutosten osalta? Millaisia näkemyksiä teillä on esityksen vaikutuksista? (luku 2.1)

Ei lausuttavaa.

4. Arviomuistiossa kuvataan ulkoministeriön tahtotila rahoittaa tulevaisuudessa monitoimijahankkeita, joilla rahoitettaisiin konsortioita, jotka muodostuisivat esimerkiksi viranomaisista, korkeakouluista ja säätiöistä ja yrityksistä (luku 2.1.1.4). Millaisia näkemyksiä, hyviä käytäntöjä tai toimintatapoja teillä on monitoimijamallin rahoittamiseen?

EU-rahoitusinstrumenteissa usein käytetty konsortiomalli, jossa mukana voi olla sekä korkeakouluja, yksityisen sektorin toimijoita että viranomaisia, on toimiva malli myös muuhun hanketyöhön. Korkeakouluilla on merkittävää osaamista etenkin tutkimuksellisesta konsortiotyöskentelystä.

Korkeakoulujen ja/tai niiden yksiköiden kelpoisuutta osallistua Twinning- ja TALEX-hankkeisiin on selvitetty alustavasti, ja jos ad hoc- tai pysyvä mandaatti voidaan myöntää myös yliopistotoimijoille, on tulevaisuudessa mahdollista kerryttää hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja myös näistä rahoitusinstrumenteista.

5. Arviomuistiossa selvitetään tarvetta säätää EU:lle tai muiden valtioiden kehitysyhteistyötoimijoille siirrettäviä tehtäviä koskien sekä selvennetään teknisen siirron mahdollisuutta (luku 2.1.3.1). Millaisia näkemyksiä teillä on selvitystä koskien?

Ei lausuttavaa.

6. Arviomuistioon on kuvattu ulkoministeriön ulkoistamat asiantuntijahankinnat perustuslain 124 §:n arvion valossa. Uudessa laissa kehitysyhteistyön järjestämisestä on tarkoitus säätää muulle kuin viranomaiselle siirrettävien tehtävien osalta niiden asiantuntijahankintojen osalta, jotka nykytilassa arvioidaan julkisen hallintotehtävän siirtämiseksi. Arviomuistiossa esitetään myös mahdollinen tahtotila laajentaa asiantuntijapalveluhankintoja tiettyjen yhteistyömuotojen osalta. Millaisia näkemyksiä teillä on esityksestä ja sen vaikutuksista (luku 2.2)?

Ei lausuttavaa.

7. Arviomuistiossa esitetään muutoksia valtionavustuslakiin (688/2001) niiltä osin, kun niihin liittyy ulkoministeriön toimintaa koskevia erityispiirteitä (luku 2.3). Muilta osin valtionavustusten myöntämiseen sovellettaisiin valtionavustuslakia. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen säännösten osalta?

Nykyinen oikeustila on epäselvä, ja Helsingin yliopisto pitää tarpeellisena säätää erityislaila arviomuistion sivulla 62 kuvatusti poikkeuksista kansainvälisille järjestöille myönnettävien avustusten talouden ja toiminnan tarkastuksista. Erityislaila olisi suoria toimintaa yhdenmukaistavia ja hallinnollista taakkaa keventäviä vaikutuksia myös suomalaisten korkeakoulujen ja kansalaisjärjestöjen valtionavustuksella kansainvälisten järjestöjen kanssa tekemään yhteistyöhön.

Muistiossa kuvatusti ja kehitysyhteistyön pitkäjänteisen luonteen vuoksi myös esitetyt säännökset ulkoministeriön harkintavallasta velvollisuudesta määrätä valtionavustuksen maksaminen lopetettavaksi ovat tarpeellisia ja kannatettavia.

8. Arviomuistiossa selvitetään tarvetta säätää kehitysyhteistyövarojen väärinkäytöstä ilmoittavien henkilöllisyyden suojasta nykyistä lainsäädäntöä kattavammin (luku 2.4). Ulkoministeriön arvion mukaan uuteen lakiin kehitysyhteistyön järjestämisestä voitaisiin säätää ilmoittajien henkilöllisyyden suojelemisesta esimerkiksi laki finanssivalvonnasta (878/2008) 71 a-c §:n tapaan. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen säännöstarpeiden osalta?

Helsingin yliopisto puoltaa esitystä vahvistaa ilmoittajansuojelua.

9. Muut mahdolliset kommenttinne arviomuistiossa esitetyistä arvioinneista ja esityksistä?

Ei muuta lausuttavaa.

Karppinen Laura
Helsingin yliopisto - Vararehtori Hanna Snellman